

PAULÍNA ŠIŠMIŠOVÁ*
JOSÉ ORTEGA Y GASSET (1883-1955)

1997

José Ortega y Gasset (1883-1955) pochádza z rodiny významného španielskeho publicistu, liberála José Ortegu y Munilla. Narodil sa, ako sám napísal, „pod tlačiarenskou rotačkou“, teda v prostredí, ktoré v ňom od malička pestovalo vrodenný talent pre mágiu slova a originalnosť myslenia.

Po štúdiách na Madriidskej univerzite odchádza v roku 1905 na študijný pobyt do Nemecka. V Marburgu sa stal poslucháčom a priateľom novokantovcov Hermanna Cohena a Paula Natorpa, ktorí na neho v tomto čase mali značný vplyv. O týchto rokoch sa neskôr vyjadroval ako o rokoch „novokantovského zajatia“ a v Predslove k Nemcom v diele *Vzbura davov* (*La Rebelión de las massas*, 1933) uvádza, že novokantovské doktríny ho nikdy nepresvedčili pre ich silný dogmatizmus. Naopak, priznáva vplyv filozofie života a fenomenologickej filozofie.

V roku 1910, keď sa Ortega stáva profesorom metafyziky na Madriidskej univerzite, úroveň filozofie v Španielsku bola dosť povrchná a ani renomovaní profesori filozofie nepoznali nemecké filozofické texty. Ortega do tohto prostredia vnáša nemecký zmysel pre precíznosť a náročnosť filozofického ducha. Obohacuje ho talentom neobyčajne nadaného orátora, ktorý dokázal vytvoriť z metafory brilantný a pôsobivý nástroj filozofického poznania.

V roku 1923, keď sa v Španielsku dostáva k moci diktátor Primo de Rivera, Ortega ako presvedčený liberál a republikán zakladá časopis *Revista de Occidente*, prostredníctvom ktorého v krajine šíri európske liberálne myslenie a filozofiu. Od vypuknutia Španielskej občianskej vojny v roku 1936 žil Ortega y Gasset v emigrácii vo Francúzsku, Holandsku, Argentíne a Portugalsku. Do Španielska sa vrátil až v roku 1945. Žil v ústraní od politického života. V rokoch 1951-1953 cestuje s cyklom prednášok po Nemecku a Švajčiarsku. Poslednú prednášku mal niekoľko mesiacov pred smrťou v Benátkach v roku 1955. Zomrel toho istého roku v Madride.

**RECEPCIA TVORBY JOSÉ ORTEGU Y GASSETA
 V ČECHÁCH A NA SLOVENSKU**

Gasset ako teoretik umenia, literárny kritik, filozof a esejista v jednej osobe, už niekoľko desaťročí zostáva „velvyslancom“ moderného španielskeho filozofického ducha vo väčšine európskych krajín za hranicami Pyrenej. Myšlienkovu bohatá a obsahovo rozsiahla tvorba tohto španielskeho esejistu (jeho zobraňované spisy *Obras completas* predstavujú 12 vyše šesťstostránkových zväzkov) je predmetom polemík, diskusií a inšpirácií nielen domácich, španielskych filozofov¹, ale aj filozofov amerických² a západoeurópskych³.

V štúdiu sa pokúšam zmapovať akým spôsobom vstupovali Ortogove filozofické názory do českého a slovenského kultúrneho kontextu v rozličných obdobiach nášho kultúrno-spoločenského vývinu a ako boli hodnotené. Za relevantný materiál pokladám zmienky o autorovi a jeho dielach i knižne a časopisecky vydané preklady do slovenského a českého jazyka. Sústreďujem sa na výber titulov, a nie na umelecký a odborný prínos prekladov.

Recepciu Ortogovej filozofie v rozličných obdobiach výrazne podmieňovalo spoločensko-politické ovzdušie v krajine. Možno ju rozdeliť do nasledovných fáz: 30. a 40. roky, 50. a 60. roky, 70. a 80. roky a po roku 1989.

RECEPCIA ORTEGOVHO DIELA V 30. A 40. ROKOCH

Toto obdobie bolo z hľadiska ortogovskej recepcie mimoriadne plodné. Naintenzívnejšie a najsystematickejšie sa tvorbe Ortegu y Gassetu v týchto rokoch venoval popredný český romanista Václav Černý. Nielenže nám sprístupnil najslávnejšie Ortogovo dielo *Vzbura davov* (*Vzpouza davů*, 1933), ale v sérii časopisecky uverejňovaných esejí a štúdií sa dotkol takmer všetkých aspektov tvorby španielskeho esejistu.

* Redakcia časopisu ďakuje pani Paulíne Šišmišovej za zapožičanie svojej kompletnej dokumentácie k José Ortogovi y Gassetovi, z ktorej sme si vybrali niektoré uverejnené materiály.

Prvý kontakt s dielom Ortegu y Gasseta ponúkli čitateľom časopisy pre moderné umenie *Host a Plán*. Krátko po vyjení Ortegovho polemického diela *Dehumanizácia umenia a myšlienky o románe* (*Deshumanización del arte e ideas sobre la novela*, 1924) v nich boli uverejnené ukážky z uvedeného diela⁴. V. Černý rozoberá estetické názory španielskeho mysliteľa obsérnejšie v štúdiu *Ortega y Gassetova teorie „umění odlidštěného“*⁵. *Dehumanizáciu umenia* považuje za „najoriginálnejší výklad umeleckej avantgardy za posledné roky“. Rekonštruje ortegovské chápanie dehumanizácie umenia ako „vylúčenie ľudských prvkov z obsahu umenia“. Zdôrazňuje, že umenie je podľa španielskeho mysliteľa autonómnou skutočnosťou. Preto v jeho estetickej koncepcii vidí „dnešnú formu starej, správnej kantovskej koncepcie, podľa ktorej je umelecká tvorba činnosťou, vylučujúcou akýkoľvek vonkajší účel... a majúcou svoj zmysel v sebe samej“.

Gassetove filozofické názory približuje V. Černý čitateľom *Ruchu filozofického* v roku 1930⁶. Píše tu o ňom ako „o jednej z najživotejších a najsympatickejších osobností dnešného hispánskeho sveta“. Jeho kultúrny vplyv v tomto svete prirovnáva k Šaldovmu vplyvu u nás. Stať je venovaná rozboru Ortegových filozofických názorov tak, ako ich španielsky mysliteľ formuloval v diele *Úloha našej doby* (*El tema de nuestro tiempo*, 1923). Černý sa pokúša kriticky reinterpretovať Ortegovo riešenie antinómie života a myslenia, absolutizmu rozumu alebo pravdy a relativizmu života, ktorú považuje „za filozofickú Otázku *par excellence*“. Priznáva, že Ortega „vidí jasne *meritum* problému“, teda „správne vidí, že život a intelektuálne myslenie skladajú konkrétnu syntézu“, že protiklad rozumu a života nie je absolútny, avšak polemizuje s ortegovským relativistickým chápaním pravdy ako „perspektívy“, závislej od konkrétneho času, miesta a osoby. Podľa Černého také chápanie pravdy „vedie k anarchickému atomizmu poznania, schopnému sankcionovať aj najosobnejšie názory, nápady i nálady, ničí vieru vo všeobecne platnú hodnotu a záväznosť pravdy pre všetkých ľudí, doby a miesta a tým prehlasuje akékoľvek úsilie o pravdu a hľadanie pravdy za absurdné.“

Do širšieho česko-slovenského kultúrneho povedomia však španielsky esejista vstúpil až prekladom jeho diela *Vzbura davov*⁷. Bol to jeden z prvých prekladov v Európe. Vďaka nemu bol Ortega y Gasset u nás od počiatku prijímaný predovšetkým cez prizmu svojich sociálno-politických názorov. V úvode k českému vydaniu Černý vykresľuje všestranný portrét španielskeho mysliteľa, približuje čitateľovi jeho filozofický, estetický i politický profil⁸. Ortegove filozofické názory charakterizuje ako „filozofický perspektivizmus“. Polemizuje s jeho chápaním pravdy ako perspektívy, uvádzajúc tie isté argumenty ako v článku z roku 1930. V rozbere estetických názorov je ešte kritickejší, keď píše, že „Ortegov názov 'odlidštenie umenia' sľubuje viac ako môže“. Černý polemizuje najmä s Ortegovou myšlienkou, že „umelec začína tam, kde človek končí“. Namieta, že umenie nemôže uniknúť životu, umenie „nie je svitaním nad životom. Jeho úlohou je život vykladať a do zmätku sveta vnášať poriadok a hľadať jeho zmysel.“

Politický profil španielskeho filozofa Černý načrtáva na pôdoryse jeho diela *Španielsko bez chrbtovej kosti* (*España invertebrada*, 1921), ktoré pokladá za „zdôvodnenie Ortegovej národnej politiky, vychádzajúcej z rozboru národných dejín.“ *Vzbura davov* (*La rebelión de las masas*, 1930) podľa Černého organicky nadväzuje na predchádzajúce diela, avšak „opúšťa úzke pole filozofickej špekulácie a národnej politiky“ a „zaoberá sa dnešnou krízou európskou, hmotnou a duchovnou a perspektívami jej vyliečenia“. Český hispanista priraduje dielo k tým, ktoré sa zaoberajú „zánikom Západu“, „zradou vzdelancov“, „civilizáciou mašinizmu, amerikanizmom, vojnou, novým humanizmom a Paneurópou“. Podľa neho však Gasset poníma „problém moderného človeka širšie a ide súčasne hlbšie, až k jeho koreňom“. Černý podčiarkuje osobitosti ortegovského aristokratického chápania demokracie, kde vládnu „vybrané, elitné menšiny“. Demokraciu ohrozuje dav, ktorý je „presvedčený, že je sám schopný mať a tvoriť teoretické názory na to, čím život má a nemá byť“.

Černý počíarkuje pozitívnosť Ortegovho myslenia. Európa je v kríze, ale nie v úpadku. *Vzbura davov* „zväčšila a rozbúrila životné sily našej doby“. Túto energiu máš treba podchytiť a masám vytýčiť nový životný cieľ, ktorým je vytvorenie európskeho nadnárodného spoločenstva. Ortegov plán Černý nepovažuje za nereálny. Podľa španielskeho filozofa „národnosť nie je určovaná ani rasou, ani 'rodnou' rečou, ani spoločnou minulosťou, národnosť je program do budúcnosti, ktorý si slobodne volíme, a nie zdedený stav, ktorý sa konštatuje“. V našom kultúrnom prostredí podobné názory nie sú nové, upozorňuje český hispanista, stretávame sa s nimi aj v diele E. Rádlu *Národnosť jako vědecký problém*, 1929.

České vydanie *Vzbury davov* neušlo ani pozornosti takého milovníka španielskej kultúry, akým bol Karel Čapek. Vo svojej štúdiu⁹ sa stotožňuje s Ortegovou diagnózou európskej krízy: „súbežne so vzburou davov zachvacuje Európu barbarstvo, upúšťa sa od kultúrneho spoluzitia, ktoré je spoluzitím na základe platných

pravidiel“. Človek, zdôrazňuje Čapek, je „barbarský natoľko, nakoľko nedbá na ostatných“. „Nič nevyjadruje jasnejšie tvár prítomnosti ako to, že je tak málo krajín, v ktorých existuje opozícia“, dodáva. Avšak príčiny krízy európskej kultúry nevidí vo vzbuře davov, ale skôr „v slabosti hláv a pováh, v trápnom 'zlyhaní' tých, čo majú svoje predurčenie a poslanie ako jediní“, teda intelektuálov.

S veľkým úspechom sa stretli aj Ortegové Rozhovory o ženách a láske¹⁰ a súbor esejí Smrť a zmŕtvychvstanie¹¹. Tieto diela predstavili španielskeho esejistu nášmu čitateľovi ako skutočne všestranného autora, ktorý s grációznou ľahkosťou dokáže esejisticky prítiažlivo spracovať akýkoľvek námiet.

RECEPCIA ORTEGOVEJ FILOZOFIE V 50. A 60. ROKOCH

Nový sociálno-politický kontext 50. rokov nevytváral priaznivé podmienky na Ortegovu recepciu. Päťdesiate a začiatok 60. rokov sa niesli v duchu príznačného ideologického skresľovania „buržoáznej“ filozofie. Podobný osud postihol aj Ortegovu filozofiu. V roku 1956, rok po jeho smrti vyšla práca D. Veselého Ortega y Gasset¹². Aj L. Hrzal, v zhode s vtedajšou ideológiou, vo svojej štúdií kritizuje Ortegovu elitarizmus a aristokratizmus¹³.

Priaznivejšie ovzdušie pre recepciu Ortegovej filozofie vytvárali roky politického uvoľnenia a následné roky Pražskej jari. Český hispanista J. Forbelský sprostredkoval hlbšie poznanie Ortegovej filozofie svojím prekladom eseje Úloha našej doby¹⁴. V doslove zdôrazňuje, že Ortega y Gasset budoval svoj filozofický systém v snahe uniknúť dvojitému nebezpečenstvu: „racionalistickému subjektivismu, ktorého úzky rozumový filter nie je schopný prepúšťať mnohotvárnú a menlivú skutočnosť“ na jednej strane a iracionalizmu na strane druhej¹⁵. Do slovenského literárneho života uvádza meno španielskeho esejistu hispanista V. Oleríny, aj keď s dobovo poplatnou marxistickou extrapoláciou¹⁶.

Aj v literárnych časopisoch sa opäť začínajú objavovať kratšie preklady z Ortegových diel. V časopise *Tivár* vychádza ukážka z Ortegovej posmrtno vydané filozofickej eseje Myšlienka princípu u Leibniza a evolúcia dedukčnej teórie¹⁷ a v časopise *Romboid* vychádza Esej o estetike na spôsob prológu¹⁸.

Z. Kouřím podrobne analyzuje filozofickú koncepciu „najvýznamnejšieho, ale aj najpolemizovanejšieho súčasného španielskeho filozofa“ na stránkach *Filosofického časopisu*¹⁹. Približuje rozličné interpretácie Ortegovej filozofie jeho nasledovníkmi (J. Marías, E. Nicol, F. Romero, J. Gaos, A. Rodríguez Huescar) i jeho odporcami (najmä predstaviteľmi španielskej ortodoxnej katolíckej filozofie). Načrtáva základnú tendenciu Ortegovej filozofickej genézy, skúma vplyv filozofie života a fenomenológie na formovanie Ortegových filozofických názorov a vydeľuje dve etapy v ich evolúcii: perspektivizmus a racio-vitalizmus. V záverečných *Poznámkach o hodnote ortegizmu* vidí pozitívny prínos tejto filozofie v jej „antimetafyzickosti a zameraní na tému človeka“, v teórii okolností, „v poukaze na možnosť 'záchranu'... okolností vlastnými silami človeka“ a v „historickom perspektivizme, ktorý rozbil ... mýtus jednostrannej (mono-kultúrnej) absolutizácie dejín“.

RECEPCIA ORTEGOVEJ FILOZOFIE V 70. A 80. ROKOCH

V následných rokoch tzv. „normalizácie“ došlo k útlmu v recepcii Ortegovej filozofie. Povedomie o jej skutočnom dosahu sa udržiavalo len v relatívne obmedzenom kruhu intelektuálov. Oficiálne sa pestovala dobovo zjednodušená, ideologicky skreslená interpretácia. Ortegovu dielo sa intepretovalo z druhej ruky (pováčšinou zo sovietskych materiálov), alebo sa kritizovalo na báze znalosti len jedinej knihy. V duchu doby M. Bukovský v štúdií uverejnenej vo *Filosofickom časopise*²⁰ interpretuje Ortegovu filozofiu ako „antihumanistickú“ a „nepriateľskú spoločenskému pokroku“.

K čiastočnému odideologizovaniu pohľadu na estetickú koncepciu španielskeho mysliteľa koncom osemdesiatych rokov prispieva F. Vrhel²¹. V krátkej stati, venovanej Dehumanizácii umenia zdôrazňuje úlohu pojmu „vôle k štýlu“ v Ortegovej estetike. V celkovom hodnotení Ortegovej filozofie však zostáva poplatný Bukovského ideologickej schéme, založenej na kritike Ortegovho „aristokraticky povzneseného postoja intelektuála k fyzicky pracujúcim“.

RECEPCIA ORTEGOVEJ FILOZOFIE PO ROKU 1989

Záujem o Ortegovu myslenie ožil v obidvoch našich kultúrach hneď po politických zmenách v roku 1989. *Tvorba* v rubrike *Autority myšlení XX. století*²² uverejnila medailón o španielskom filozofovi. V podobnom duchu

je koncipovaný aj článok J. Forbelského v časopise *Prostor*²³. Duchu doby korešpondoval aj jeho preklad Ortegovej eseje *Stranictví a ideologie* uverejnený v *Literárních novinách*²⁴.

Do popredia sa opäť dostávajú Ortegove sociálno-filozofické názory. V roku 1993 vychádza upravený a doplnený český preklad *Vzbura davov*²⁵. V rozsiahlom predslove M. Váňa načrtáva Ortegove filozofické východiská. Zdôrazňuje duchovný aristokratizmus španielskeho mysliteľa a charakterizuje ho ako jednu z osobností „ktoré usilovne bránili samostatnosť jednotlivca pred nástupom masových ideológií a pred zhovadilosťou davu“²⁶.

Možno len uvítať, že *Vzbura davov* vychádza v roku 1994 aj v slovenskom preklade²⁷. Avšak po prečítaní doslovu V. Mináča²⁸ čitateľ nadobudne veľmi zmiešané pocity o autorovi a jeho knihe. V. Mináč síce charakterizuje Ortegu y Gassetu ako „európsku mysliteľskú celebritu v krátkom čase medzi dvoma vojnami“, ale hneď nato píše, že aj napriek jeho sláve a napriek tomu, že ho vydávali a „niektorí ho aj čítali“, „temer nikto ho nepochopil“. Už len toto je pomerne kuriózna charakteristika filozofa, ktorému išlo predovšetkým o „jasnosť“ a „zrozumiteľnosť“ vo filozofii. Čitateľ sa ďalej dozvie, že „pokiaľ sa mu pritrafilo aj proroctvá - a komu mysliacemu by sa nepritrafilo? - podarili sa mu len v nedôležitých zlomkoch“. Ortegovou ctižiadostou bola diagnóza našej doby. „Pre esejistu a publicistu“, - súdi V. Mináč, - „bola takáto ctižiadost' neprimeraná“. Navyše, čitateľ vycíti autorove výhrady voči Ortegovým „až desivým víziám“ „veľkej európskej ríše s jednotnou vôľou, s nebezpečnou unitárnou víziou“ a „s barbarskými kmeňmi za Hranicou“. V. Mináč uzatvára: „Ortega bol presvedčený práve tak, ako sú presvedčení dnešní bruselskí administrátori, že Európa potrebuje vládnuť, aby vôbec mohla žiť, jej neschopnosť existencie bez ovládania iných je až tragická, bez vládnutia a ovládania stráca Európa akoby svoju autenticitu, svoju pôvodnosť a svoj neopakovateľný zmysel“.

V čase nebezpečného rozduchavania nacionalistických ideológií v krajinách bývalého sovietskeho bloku sa českému a slovenskému čitateľovi ponúka možnosť konfrontovať sa s Ortegovými myšlienkami o národe v českom preklade súboru esejí s názvom *Európa a idea Národa*²⁹. J. Forbelský v doslove píše, že Ortegove prednášky, pôvodne určené „európskym intelektuálom, ľuďom, ktorých životnú perspektívu zneistila vojna, jasnozrivo zodpovedajú aj dnešným neistotám - vláda utópie skončila a človek v posttotalitných štátoch sa ocitá v konfliktoch, prevažne národnostných“³⁰.

Ortegove úvahy o národe a zjednotenej Európe našli živý ohlas medzi českými intelektuálmi³¹. Na Slovensku na ne bezprostredne reagoval len V. Šabík, ktorý vidí tajomstvo príťažlivosti Ortegovej filozofie „v napätí medzi intelektom a vitalitou“ a v tom, že jej autor „nadhodil pálčivé otázky krízy modernej európskej spoločnosti, ktorú interpretuje predovšetkým ako krízu jej kultúry“³².

Úvahy o Európe španielskeho filozofa inšpirovali aj M. Mihálík³³. Zdôrazňuje Ortegovu myšlienku, že „problém európskej jednoty by sa nemal zamieňať s problémom vedomia európskej kultúry“, že „Európa ako kultúra nie je to isté čo Európa ako štát“. Vyčíta však španielskemu filozofovi stotožňovanie Európy so Západom, že pre neho sa „Európa geopoliticky a kultúrne končí na východných predmestiach Viedne“. Z toho vyvodzuje, že Ortegove úvahy sú veľmi aktuálne, ale len pre Západnú Európu, veď na Východe „davového človeka niet“. A zatiaľ čo Ortega y Gasset ešte na počiatkoch svojej literárnej činnosti písal, že „Španielsko je jednou z európskych možností“, M. Mihálík končí svoje úvahy konštatovaním, že aj slovenská spoločnosť prežíva „s väčšími-menšími odchýlkami“ problémy Európy, „s kľúčovým dodatkom: A čo Slovensko“?

O „rehabilitáciu“ Ortegových estetických názorov sa ako prvý pokúsil P. Štěpánek v dvojtýždenníku *Ateliér*, kde sa zamýšľa najmä nad významom tvorby španielskeho filozofa pre výtvarné umenie³⁴. „Biele miesta“ pri poznávaní estetických názorov španielskeho filozofa sa pokúsila preklenúť aj autorka a prekladateľka slovenského výberu *Eseje o umení*³⁵. Ortegova estetická koncepcia však nenašla v našom kultúrnom kontexte takú živnú pôdu ako jeho sociálno-politické názory. Len V. Šabík postrehol, že „tak ako analýza spoločenského vývinu (*Vzbura davov*) aj Ortegove analýzy vývinu umenia (v *Esejach o umení*) anticipujú vývinové aspekty moderného kultúrneho sveta“³⁶.

Česká hispanistka A. Housková vo svojej štúdií³⁷ vyzdvihuje najmä Ortegu „náuku o hľadisku“ v jej aplikácii na vývoj výtvarného umenia tak, ako ju španielsky filozof vložil v eseji *O hľadisku v umení*. Esej *Dehumanizácia umenia*, ktorá svojho času vyvolala protichodné reakcie, autorka považuje v súčasnosti za menej zaujímavú. Ortegove názory o odpore väčšiny publika k novému umeniu dnes, podľa jej názoru, vedú len „k akcentom čisto dobového významu“. Postrehla, že Ortega kladie akcent na chápanie umenia nie ako „ilustrácie života“, ale ako „estetického objektu“, že „odľudštenie znamená odpútať sa od praktického vzťahu, ktorý je nezlučiteľný s estetickým zážitkom“. Ortegu estetickú koncepciu A. Housková zasadzuje do širšieho rámca

jeho filozofie kultúry. Myslenie španielskeho esejistu považuje za natol'ko jednotné, že „súhrn“ jeho neskorších myšlienok nachádzame už v rannej práci *Meditácie o Donovi Quijotovi* (*Meditaciones del Quijote*, 1914). Ortega tu formuluje aj svoju koncepciu románového žánru, ktorou, podľa A. Houskovej, predchádza neskoršie Bachtinovo poňatie. Autorka dokladá svoj názor krátkou ukážkou z diela³⁸.

Slovenský hispanista L. Franek sa v recenzii³⁹ zameriava skôr na prekladovú stránku diela. O Ortegovej estetickej koncepcii sa vyjadruje len vágne a poznamenáva, že slovenský výber obsahuje to, čo „v mnohom korešponduje s dnešnými predstavami o modernom umení, prípadne oživuje ne jeden dlho zanedbávaný aspekt“.

Podľa M. Součkovej⁴⁰ je Ortegovo estetické myslenie natol'ko originálne, že pri čítaní jeho esejí „máme pocit, že sa nevyjadruje k problémom moderny, ale až postmoderny“. Ortegove úvahy o umení vníma táto autorka v protiklade k ideologicky zataženej recepcii minulých rokov ako „zbavené sociologických príkras, ideologického balastu, akékoľvek zaujatosti“, ako „čisto umelecké a čitateľné aj ako krásny artefakt“. Treba len dúfať, že Ortegova recepcia sa u nás bude ďalej vyvíjať práve v takomto smere.

Myslím, že nášho čitateľa by iste oslovili aj do slovenského a českého jazyka zatiaľ nepreložené Ortegove kľúčové filozofické eseje *História ako systém* (*Historia como sistema*, 1935) a posmrtno vydané prednášky *Čo je filozofia* (*Qué es filosofía*, 1957).

Literatúra:

- 1.** Cerezo Galán, P.: *La voluntad de aventura*, Barcelona, 1984; Rodríguez Huescar, A.: *La innovación metafísica en Ortega*, Madrid, 1982; Ed. Paredes - Martin, M. q del Carmen: *Ortega y Gasset: pensamiento y conciencia de crisis*, Salamanca, 1994. **2.** Dust, P. (ed) *Ortega y Gasset and the Question of Modernity*, Minneapolis, The Prisma Institute, 1989; Ferrater Mora, J.: *Ortega y Gasset: An outline of His Philosophy* (New Haven: Yale University Press, 1957; Oringer, N.: *Ortega y sus fuentes germánicas*, Madrid: Ed. Credos, 1979; Morrón Arroyo, C.: *Un humanista para nuestro tiempo*, ALDEEU, Erie, Pennsylvania 1992; Quimette, V.: *José Ortega y Gasset*, Boston, Twayne Publishers, 1882. **3.** Guy, A.: *Ortega y Gasset, ou la raison vitale et historique*, Ed. Seghers, Paris, 1969; Gray, R.: *J.Ortega y Gasset: el imperativo de la modernidad*, Madrid, Espasa Calpe, 1994, Niedermayer, F.: *José Ortega y Gasset*, N. Y.: Frederich Ungar, 1973; . **4.** Pozri: Ortega y Gasset, J.: *Činnost a kontemplanace*, prel. V. Černý, in: Host, Měsíčník pro moderní kulturu, roč. VII., 1928-29, s.157-159, Ortega y Gasset, J.: *Dostojevskij a Proust*, in: Plán, roč. I, 1929, č. 1, s. 51-53. **5.** Černý, V.: *Ortega y Gassetova teorie „umění odlišitého“*, Host, Měsíčník pro moderní kulturu, roč. VIII, 1928-29, s.87-91. **6.** Černý, V.: *Řeší perspektivism Ortegy y Gasset antinomii života a pravdy?*, In: Ruch filosofický, č. 1, 1930, s. 20-23. **7.** Ortega y Gasset, J.: *Vzpoua davů*, Prel. a úvod napísal V. Černý, Orbis, Praha, 1933. **8.** Černý, V.: *José Ortega y Gasset*, in: *Vzpoua davů*, Orbis, Praha, 1933, s. 368-375. **9.** Čapek, K.: *Vzpoua davu*, In: Přítomnost, roč. XI, č. 3, 1934, s. 42-44. **10.** Ortega y Gasset, J.: *Rozhovory o ženách a lásce*. Prel. J.Kolár a Z. Šmíd, Praha, 1936, Symposion. **11.** Ortega y Gasset, J.: *Smrt a zmrtnýchstání*, Essaye. Prel. Z. Šmíd, Brno, 1938. **12.** Veselý, D.: *J.Ortega y Gasset*, Vesmír, 1956. **13.** Hrzal, L.: *Aristokratické pojetí jednotlivce a společnosti*, in: Tvorba, č. 27, 1962, s. 926-927. **14.** Ortega y Gasset, J.: *Úkol naší doby*, Prel. a doslov napísal J.Forbelský. MF 1969, Váhy. **15.** Forbelský, J.: *José Ortega y Gasset, Úkol naší doby*, MF 1969, Váhy, s.121-123. **16.** Oleríny, V.: *Španielska literatúra*, in: Dejiny svetovej literatúry 1, Bratislava, 1963, s. 313-367; *K novým vývinovým tendenciám v súčasnej španielskej próze*, in: zb. O svetovom románe, Bratislava, SAV. 1967, s. 101-156. **17.** Ortega y Gasset, J.: *Pochybnost - princip filozofie* (Z knihy: *La idea del principio en Leibniz y la evolución de la teoría deductiva*), prel. J.Forbelský a J. Nemeč. in: Tvar, r. 2, 1965, č. 8, s. 6-9. **18.** Ortega y Gasset, J.: *Esej o estetike na spôsob prológu*, prel. V. Oleríny, in: Romboid, 1966, č. 2, s. 54-65. **19.** Kouřim, Z.: *Náčrt k interpretaci filozofie J. Ortegy y Gasset*, in: Filosofický časopis, č. 1, 1968. **20.** Bukovský, M.: *Kritika teorie davu, elity a koncepcie kultury J.Ortegy y Gasset*, Filosofický časopis, roč.XXV, 1977, č.3, s. 373-385. **21.** Vrhel, F.: *Ortega y Gasset. Odlišité umění*. in: Průvodce po světové literární teorii, Praha, Panorama, 1988, s.382-386. **22.** Mucha, I.: *J. Ortega y Gasset (1883-1955)*, 13, in: Tvorba, č. 20, 14.5. 1992, s. 12. **23.** Forbelský, J.: *J. Ortega y Gasset (1883-1955)*, in: Prostor, č. 23, 1.3. 1993. **24.** Ortega y Gasset, J.: *Stranictví a ideologie*, in: Literární noviny, roč. 3, 1990, Příloha č. 11. **25.** Ortega y Gasset, J.: *Vzpoua davů*, Prel. V. Černý a J. Forbelský, 1993. **26.** Váňa, M.: *Evropán, který vsadil na individualitu. Pokus o Předmluvu pro Čechy, Vzpoua davů*, Praha 1993, s.3-16. **27.** Ortega y Gasset, J.: *Vzbura davov*, Preložil V. Oleríny, Remedium, 1994. **28.** Mináč, V.: *Doslov, Ortega y Gasset, J.: Vzbura davov*, Remedium, 1994, s. 242-247. **29.** Ortega y Gasset, J.: *Evropa a idea národa*. Prel. a doslov napísal J. Forbelský. Váhy, Mladá fronta 1993. **30.** Forbelský, J.: *Doslov, Evropa a idea národa*, Váhy, Mladá fronta 1993, s. 184-187. **31.** Pozri: Gabriel, J.: *Vznešenost filozofa a bída davů*, Mladá Fronta dnes, č. 187, 14.8.1993; Major, L.: *Výbrany člověk v době vzpoury davů*, Lidové noviny, č. 190, 19.8.1993; Přibán, J.: *Evropa a idea národa*, Tvar, č.49-50, 1993, s. 23; Urban, V.: *Vzpoua intelektuálů na chvostu davu*, Literární noviny, roč. IV, č. 42, 1993, s. 13; Vrba, M.: *Takzvané zlo a Ortegova Evropa*, Literární noviny, č. 43, 28.10. 1993; Vrba, M.: *Evropa: Anglická cesta (Ještě k Ortegově ideji Národa)*, Literární noviny, roč. IV, s. 51-52. 1993, s. 6. **32.** Šabík, V.: *Filozofická diagnóza kultúry*, Knižná revue, V.roč., č. 11, 1995, s. 1. **33.** Mihálik, M.: *Matica slovenská v kontexte slovenskej kultúry*, Slovenské pohľady 4 (110), 1994, č. 11, s. 59-64. **34.** Štěpánek, P.: *Mladé umění po půl století*, Ateliér, č. 5, 5.3.1992. **35.** Ortega y Gasset, J.: *Eseje o umení*, zostavila a prel. P. Šišmišová, Archa, 1994. **36.** Šabík, V.: *Filozofická diagnóza kultúry*, Knižná revue, V.roč., č. 11, 30. jún 1995, s. 1. **37.** Housková, A.: „Hledisko“ Ortegy y Gasset, Literární noviny, 8, 23.2. 1995, s. 13. **38.** Ortega y Gasset, J.: *Z meditací o donu Quijotovi*, prel. A. Housková, Literární noviny, 8, 23.2. 1995, s. 13. **39.** Franek, L.: *Vzácný přínos*, recenzia: J.Ortega y Gasset: *Eseje o umení*, Literární týždenník, 28.7.1995. **40.** Součková, M.: *Umenie písať*, Slov. rozhlas, 1.6.1995.

